

ЗАПОЧАТКУВАННЯ ПРОЕКТУ ПРООН/ГЕФ ЗІ ЗМІЦНЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ
ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Толкачов В.А., Гудкова Н.В., Колосок О.М.

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН),
Київ, Україна

Толкачов В.А., Гудкова Н.В., Колосок О.М. Започаткування проекту ПРООН/ГЕФ зі зміцнення управління та фінансової стійкості національної системи природоохоронних територій в Україні. Програма розвитку ООН в Україні (ПРООН) та Глобальний Екологічний Фонд (ГЕФ) розпочали новий проект, метою якого є забезпечення довгострокового збереження біологічного різноманіття природно-заповідного фонду України. Пілотними територіями проекту виступають Шацький національний природний парк, Національний природний парк «Прип'ять-Стохід» та Регіональний ландшафтний парк «Прип'ять-Стохід». Перед проектом поставлено завдання зміцнити фінансову стійкість та інституційний потенціал системи природоохоронних територій України.

Tolkachov V.A., Gudkova N.V., Kolosok O.M. Launch of the UNDP/GEF project “Strengthening governance and financial sustainability of the national protected area system in Ukraine”. The goal of the new UNDP/GEF project is to secure long-term conservation of biodiversity within Ukraine’s Nature Reserve Fund. Three pilot demonstration sites of the project are: Shatsk National Nature Park, National Nature Park “Pripyat-Stokhid” and Regional Landscape Park “Pripyat-Stokhid”. The main objective of the project is to enhance financial sustainability and strengthen institutional capacity of the PA system in Ukraine.

Україна має загальну площу 603 550 тис. кв. км, що складає 6% Європейського континенту, водночас біорізноманіття тваринного і рослинного світу дорівнює приблизно 35% від європейського, оскільки Україна знаходиться на перехресті багатьох природних екосистем та маршрутів міграції птахів. У Табл. 1 представлено дані щодо біорізноманіття України та деяких інших країн Європи.

Таблиця 1. Показники біорізноманіття (кількість видів)

Країна	Ссавці	Гніздові птахи	Рептилії	Амфібії	Прісноводні риби	Безхребетні	Судинні рослини
Україна	117	270	21	17	184	44 371	5 101
Білорусь	70	208	7	-	58	10 000	1 720
Болгарія	94	383	36	16	207	25 761	3 583
Угорщина	72	203	15	17	81	41 460	2 214
Польща	85	224	9	18	66	28 384	2 300
Румунія	84	249	25	19	-	-	3 350
Туреччина	116	284	102	18	175	-	8 579

Система природоохоронних територій (ПТ) України містить унікальне біорізноманіття міжнародного значення, і цей факт було визнано у всьому світі. На території країни створено 4 біосферних заповідника, 141 важливих для охорони птахів територій (ІВА) та 33 рамсарських угідь. В Україні мешкає 82 зі 104 видів хребетних, що знаходяться під загрозою зникнення і були внесені до Червоної книги Всесвітнього союзу охорони природи (IUCN). Водночас, природоохоронні зони складають 4,6% території країни, що значно менше, ніж масштаби аналогічних систем у більшості країн Європи, де середній показник ПТ складає 15,3%. Приблизно 60% природоохоронної зони України (1,6 млн. га) припадає на 4 категорії ПТ (національні парки, біосферні заповідники, природні заповідники та регіональні ландшафтні парки), що були створені з метою збереження біорізноманіття.

Уряд України наголосив на своїй готовності створити екологічно репрезентативну, ефективно керовану та фінансово стійку систему ПТ, заявивши про наміри впроваджувати комплексну Програму дій щодо захисту біорізноманіття та управління природоохоронними територіями до 2025 року. Заплановано подальше розширення системи ПТ в 2,5 рази, що охоплюватиме 10,4% національної території. Однак на шляху досягнення цих цілей стоять серйозні перешкоди, а саме: недосконалість управління національною системою ПТ і неадекватне ресурсне забезпечення ПТ для впровадження природоохоронних планів та майже повна залежність системи ПТ від державного фінансування. Сьогодні 95% річного фінансування ПТ з боку держави покривають поточні затрати ПТ і забезпечують лише близько 60% від того, що необхідно для належної реалізації управлінських планів охорони природи, і лише приблизно 2-4% витрат покриваються шляхом власного генерування доходів.

На подолання вищевказаних ключових перешкод спрямована реалізація проекту ПРООН/ГЕФ «Зміцнення управління та фінансової стійкості національної системи природоохоронних територій в Україні», головною метою якого є забезпечення довгострокового збереження біологічного різноманіття природно-заповідного фонду України з особливою увагою до ПТ глобального, національного чи регіонального значення. Крім того, завданням проекту передбачено зміцнення фінансової стабільності та інституційного потенціалу системи ПТ України. Нормативним рішенням цього завдання виступає систематичне введення в дію цільових механізмів отримання доходів з метою доповнення бюджетних дотацій на систему ПТ, а також вдосконалення врядування системи ПТ, яке гарантуватиме ефективне використання потоків доходів ПТ для оптимізації впливу з розрахунку на одиницю інвестицій.

Для досягнення поставленої мети запланована наступна діяльність: 1) розробити та впровадити стратегічне бачення фінансової стійкості ПТ, 2) вдосконалити управління національною системою ПТ, 3) розповсюдити досвід проекту для відтворювання в межах всієї національної системи ПТ.

У процесі реалізації проекту очікується отримати наступні результати: 1) підготувати комплексну національну стратегію фінансування ПТ та набору положень щодо генерування доходів ПТ і практичного впровадження можливостей для генерування цих доходів; 2) введення бізнес-планування діяльності ПТ як стандартної практики; 3) перевірка потенціалу громадсько-приватних партнерств (ГПП) як моделі генерування доходів ПТ; 4) випробовування децентралізованих систем управління ПТ; 5) розробка механізмів сприяння і підтримки управління ПТ в межах різних адміністративних юрисдикцій; 6) введення обов'язкового професійного навчання з питань управління ПТ; 7) створення Асоціації природоохоронних територій; 8) введення системи моніторингу ефективності управління як основи для процесів прийняття рішень; 9) розробка системи моніторингу та оцінки для відстеження впливу проекту, отримання досвіду, знань і поширення принципів адаптивного управління; 10) розповсюдження набутого досвіду та найкращих практик в інших ПТ.

В рамках проекту планується створення веб-сайту проекту, основним завданням якого є підвищення обізнаності зацікавлених груп населення щодо діяльності проекту. Веб-ресурс міститиме новини і публікації екологічної тематики та фотогалерею проекту. Буде впроваджено щотижневу спеціалізовану інтернет-розсилку екологічної тематики. Водночас створюється електронний інформаційний портал природо-заповідного фонду України з метою узагальнення та поширення інформації про заповідну справу взагалі та природо-заповідний фонд України зокрема.

Створення Асоціації ПТ спрямовано на подолання їх територіальної відособленості та нездатності системи ПТ виступати «в один голос», захищаючи і просуваючи свої інтереси щодо поліпшення політики та механізмів природоохоронної діяльності перед центральним урядом. Проектом передбачається залучити до Асоціації більше 100 ПТ з різним статусом, що забезпечить основу для співпраці та обміну досвідом як між фінансово потужними і досвідченими ПТ, так і новими або слабкими ПТ.

В рамках проекту заплановано розробити механізми залучення приватного сектору з метою створення додаткових джерел генерування доходів ПТ. Ефективність цих механізмів буде перевірена на практиці у пілотних ПТ Поліського регіону. Наприклад, для сприяння туризму проект підтримає створення взаємовигідних умов для співпраці між ПТ та туристичними операторами й окремими особами, що надають туристичні послуги, в контексті більш активного залучення приватного сектору до туристичної діяльності на територіях ПТ і з одночасним юридичним забезпеченням ПТ долею доходів від такої діяльності.

Для впровадження проекту було обрано три природоохоронні території, а саме Шацький національний природний парк (НПП), НПП «Прип'ять-Стохід» та регіональний ландшафтний парк (РЛП) «Прип'ять-Стохід». Проектні території було включено, по-перше, через високий рівень біорізноманіття: зокрема 22 з 82 видів хребетних в Україні, яким загрожує зникнення, живуть в Шацькому НПП та НПП «Прип'ять-Стохід». По-друге, через демонстрацію можливості сталого розвитку трьох територій з різним заповідним статусом та рівнем розвитку, що є важливим для подальшого відтворення досвіду в межах всієї системи ПТ країни. На базі НПП та РЛП «Прип'ять-Стохід» планується створення ефективної моделі поділу доходів між двома обласними адміністраціями, що дозволить вийти з «глухого кута», пов'язаного зі створенням екологічно доцільних міжобласних ПТ, а також вирішити проблему ефективного транскордонного співробітництва на прикладі розвитку плідної співпраці з заповідником «Простір» (Білорусь).

Національною виконавчою агенцією проекту в Україні є Державна служба заповідної справи. Передбачено, що проект досягне очікуваних наслідків впродовж 4 років. Загальний бюджет проекту становить 5,866 млн. дол. США. Основним донором проекту виступає Глобальний Екологічний Фонд (ГЕФ), який надає 1,8 млн. дол. США. Спільне фінансування забезпечуватиметься Урядом, ПРООН, науковими та міжнародними інституціями.

1. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку, Київ, 2007 р.– 184 с.
2. Національна екологічна політика України: стратегічні оцінки і рекомендації, Київ, 2007 р.– 57 с.
3. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду станом на 01.01.2006 р., Київ, 2006 р. – 310 с.
4. Закон України про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2456-12>
5. Проект Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття України на 2007 – 2025 роки // http://www.sea.gov.ua/GIS/BSR/UA/documents/legislation/Prog_bio.htm